

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Вікторія Прокопчук

**МУЗИЧНЕ
КРАЄЗНАВСТВО
РІВНЕНЩИНИ**

Навчально-методичний посібник

Рівне
Видавець О. Зень
2021

УДК 78.03 (477)

П 80

Рекомендовано Вченою радою
Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 3 від 25 березня 2021 р.)

Рецензенти:

КОМАРОВСЬКА О. А. – доктор педагогічних наук, завідувач лабораторії естетичного виховання та мистецької освіти Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук України;

ВОВК М. П. – доктор педагогічних наук, завідувач відділу змісту і технологій педагогічної освіти Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна Національної академії педагогічних наук України;

СТОЛЯРЧУК Б. Й. – завідувач кафедри фольклору Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету, професор

Прокопчук В. І.

Музичне краєзнавство Рівненщини : навч.-метод. посіб. / В. І. Прокопчук.
– Рівне : О. Зень, 2021. – 384 с.

ISBN 978-617-601-355-6

У навчально-методичному посібнику «Музичне краєзнавство Рівненщини» музичне краєзнавство розглядається як наукова галузь і зміст музичної культури рідного краю у краєзнавчому ракурсі та як навчальна дисципліна в закладі вищої освіти. Запропоновано системний погляд на музичне краєзнавство як на цілісне культурне явище й синтезований феномен: розкрито процеси становлення та розвитку краєзнавства на Волині, зокрема на Рівненщині; виокремлено педагогічні аспекти краєзнавства як основи мистецького краєзнавства та фундаменту української етнопедагогіки, народознавства й національного виховання в діяльності й творчому доробку видатних педагогів та діячів української культури минулого та сучасності; досліджено історичні передумови становлення музичної освіти на Волині; представлено Рівненщину, як поліетнічний культурний регіон України у цілісному контексті музичної культури Волині; презентовано біографічні й творчі «портрети» представників мистецької галузі Рівненщини і Волинського краю та їхній внесок у становлення та розвиток культури і мистецтва краю.

Посібник адресовано передусім здобувачам вищої освіти спеціальності 014 «Середня освіта (Музичне мистецтво)», а також усіх мистецьких та культурологічних спеціальностей закладів вищої освіти. Видання буде корисним учителям мистецтва, педагогічним працівникам мистецьких та культурно-освітніх установ, учням закладів загальної середньої освіти, а також усім, кому не байдужа доля культурно-мистецької спадщини України.

УДК 78.03 (477)

ISBN 978-617-601-355-6

© Прокопчук В. І., 2021

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	7
------------------------	----------

Розділ 1. Музичне краєзнавство в системі краєзнавчих наук	11
1.1.Музичне краєзнавство як наука.....	11
1.2. Педагогічні аспекти краєзнавства	21
1.3. Волинський край як один з найбільших історико-етнографічних регіонів України.....	24
1.4. Становлення краєзнавства на Волині та Рівненщині	37
Практична робота 1	55
Орієнтири для підготовки	55
Навчально-дослідні завдання	56
Рекомендована література.....	56

Розділ 2. Законодавче забезпечення розвитку музичного краєзнавства	57
2.1. Актуальність краєзнавчого руху в Україні	57
2.2. Державна підтримка розвитку краєзнавства в Україні ..	59
2.3. Україна в ЮНЕСКО	70
2.4. Краєзнавчі аспекти в міжнародному законодавстві	73
Практична робота 2	79
Орієнтири для підготовки	79
Навчально-дослідні завдання	80
Рекомендована література.....	81

Розділ 3. Дослідження фольклору в системі музичного краєзнавства	83
3.1. Фольклор як наукова проблема	83
3.2. Класифікація народної музично-поетичної творчості ...	87
3.3. Збирання фольклору як засіб збереження мистецьких традицій	89
3.4. Історіографія досліджень фольклору Волині.....	92
Практична робота 3	110

Орієнтири для підготовки	110
Навчально-дослідні завдання	110
Рекомендована література.....	111

Розділ 4. Поняття про поліетнічний склад культури краю..... 113

4.1. Поняття народна педагогіка, етнопедагогіка та поліетнічне виховання	113
4.2. Волинський край як поліетнічний культурний регіон України	120
4.3. Виникнення етнічних поселень та громад на Волині ..	122
4.4. Вивчення і популяризація музичного фольклору як сфера діяльності науково-культурних товариств Волині ...	127
4.5. Громадські об'єднання національних меншин Рівненщини.....	129
4.6. Законодавча підтримка розвитку культур національних меншин в Україні.....	134
Практична робота 4	138
Орієнтири для підготовки	138
Навчально-дослідні завдання	139
Рекомендована література.....	139

Розділ 5. Народна музика у світовій композиторській практиці як основа формування національної музичної культури 141

5.1. Поліетнічне та полікультурне виховання особистості як складова музично-естетичного та чинник музичного краєзнавства	141
5.2. Педагогічний потенціал музичних етнічних традицій.	146
5.3. Фольклорні джерела у професійній музиці.....	155
5.4. Народні музичні джерела у творчості композиторів Волині	163
Практична робота 5	179
Орієнтири для підготовки	179
Навчально-дослідні завдання	180

Рекомендована література..... 181

Розділ 6. Музичний фольклор етносів Волині..... 183

6.1. Музичний фольклор як основа музичних традицій 183

6.2. Дитячий фольклор у системі музичного краєзнавства 186

6.3. Дитяче дозвілля Волинського краю: традиційні форми, класифікація ігрових явищ 189

6.4. Особливості обрядового фольклору краю..... 192

6.5. Обрядовий фольклор етносів Волині..... 200

6.6. Характерні особливості дитячого музичного фольклору краю 216

Практична робота 6 219

Орієнтири для підготовки 219

Навчально-дослідні завдання 219

Рекомендована література..... 219

Розділ 7. Становлення академічної музичної культури в Україні та на Волині 221

7.1. Витоки вітчизняної професійної музичної культури ... 221

7.2. Об'єднання культурно-освітнього спрямування Волині 229

7.3. Музична освіта Рівненщини як джерело культурно-мистецького потенціалу краю 234

7.4. Професійне музичне мистецтво Волині у персоналіях..... 238

Практична робота 7 260

Орієнтири для підготовки 260

Навчально-дослідні завдання 260

Рекомендована література..... 261

Розділ 8. Духовна музика як носій музичної традиції.... 263

8.1. Виховання особистості засобами духовної музики..... 263

8.2. Періодизація історії української духовної музики 266

8.3. Духовна музика композиторів Волині ХІХ–ХХ ст. 272

8.4. Музика духовної традиції у концертному виконанні .. 285

Практична робота 8	289
Орієнтири для підготовки	289
Навчально-дослідні завдання	289
Рекомендована література.....	290

Розділ 9. Естрадна культура як предмет музичного краєзнавства	291
9.1. Поняття «естради» та різновиди естрадної музики.....	291
9.2. Зародження та етапи розвитку українського естрадного музичного мистецтва	296
9.3. Розвиток естрадного мистецтва на Рівненщині	304
9.4. Естрадні виконавці та музиканти краю	310
Практична робота 9	327
Орієнтири для підготовки	327
Навчально-дослідні завдання	327
Рекомендована література.....	328

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	329
ДОДАТКИ	346
ТЕЗАУРУС.....	360
ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК	370

ПЕРЕДМОВА

*«Пізнай свій край..., себе, свій рід, свій набрід,
свою землю – і ти побачиш свій шлях у життя...»
(Григорій Сковорода)*

У незалежній Україні в умовах гострої необхідності збереження державної суверенності стратегічним завданням загальнодержавного масштабу постає виховання патріотизму, національної самосвідомості, збереження культурної пам'яті й спадщини Українського народу, поваги до цінностей та традицій, зокрема мистецьких. Національно-патріотичне виховання молоді, як один з найголовніших виховних напрямів, охоплює сфери освіти, науки, культури, мистецтва, краєзнавства та інші, що зазначається в низці нормативних документів: Законі України «Про освіту», «Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді», Указі Президента України «Про заходи щодо поліпшення національно-патріотичного виховання дітей та молоді» тощо.

Водночас, модернізація сучасної української школи, зокрема й вищої, її інтеграція в міжнародний освітній простір загострює проблеми збереження її національного характеру, відновлення і зміцнення історичної пам'яті та національно-культурної самобутності українського народу, розв'язання яких починається з любові до рідного краю, знання його історії, культури, традицій та звичаїв, зокрема мистецьких. Сучасна соціокультурна ситуація в Україні характеризується запитами суспільства не лише на відродження національної культури, а і на збереження при цьому етнорегіональних цінностей. Вітчизняна освіта постала перед необхідністю мобілізувати виховний ресурс у напрямі підготовки особистості, здатної до культуротворчості в суспільстві й зорієнтованої на інтеграцію етнонаціональних та загальнолюдських цінностей через осмислення культурно-освітніх традицій регіонів, виховання людини-культури в

контексті взаємодії етносів та ідей діалогу культур у багатоетнічній, полікультурній Україні. Тому важливим складником системи освіти, її становим хребтом повинні стати краєзнавчі дисципліни, зокрема музичне краєзнавство.

Краєзнавство є скарбницею національної пам'яті, що органічно поєднуючи минуле, сучасне й майбутнє, зберігає історичний досвід поколінь та досліджує прикоріння української національної духовності. Пропонований навчально-методичний посібник спрямований на пізнання традицій краєзнавства та зв'язок поколінь.

Музичне краєзнавство розглядається як наукова галузь і зміст музичної культури рідного краю у краєзнавчому ракурсі та як навчальна дисципліна у навчальному закладі вищої освіти.

Подано системний погляд на музичне краєзнавство як на цілісне культурне явище й синтезований феномен: розкрито процеси становлення та розвитку краєзнавства на Волині та зокрема на Рівненщині; виокремлено педагогічні аспекти краєзнавства як основи мистецького краєзнавства та фундаменту української етнопедагогіки, народознавства й національного виховання у діяльності й творчому доробку видатних педагогів та діячів української культури минулого та сучасності; досліджено історичні передумови становлення музичної освіти на Волині; представлено Рівненщину, як поліетнічний культурний регіон України в цілісному контексті музичної культури Волині; презентовано біографічні й творчі «портрети» представників мистецької галузі Рівненського і Волинського краю та висвітлено їхній внесок у становлення й розвиток культури і мистецтва краю.

Зміст посібника є особливо актуальним у контексті навчання здобувачів вищої освіти як майбутніх учителів мистецтва, педагогів-музикантів, фахівців у сфері культури й мистецтва, оскільки спрямований на підсилення ефективності підготовки здобувачів освіти в зазначеному напрямі через впровадження інноваційних підходів шляхом інтеграції

професійно-педагогічної, професійно-музичної та багатовекторної краєзнавчої складових.

Інновацією посібника є те, що формування компетентної особистості майбутнього фахівця базується на послідовному дотриманні вихідної позиції змістового наповнення: зміст посібника у кожному розділі, поєднуючи суто музикознавчу та в широкому розумінні краєзнавчу лінії, акцентує увагу здобувача вищої освіти на наступному впровадженні здобутих знань у його діяльності як педагога-музиканта.

Основними науково-методичними підходами до організації змісту посібника та його реалізації визначено:

- *культурологічно-контекстний*, відповідно до якого музична культура Рівненщини розглядається в цілісному контексті музичної культури Волині і ширше – як невід’ємна складова культурно-музичних процесів усієї країни;
- *ієрархічно-поліетнічний*, відповідно до якого національна культура постає як багатоскладова у єдності культур етносів і народів у культурному просторі України, що специфічно трансформується в культурі кожного краю; в цьому ракурсі Рівненщина розглядається як багатоетнічний культурний регіон, у якому здобутки кожного етносу збагачують цілісну культуру краю;
- *поліхудожній*, відповідно до якого музичне краєзнавство має усвідомлюватися здобувачами освіти як невід’ємний чинник художнього краєзнавства, при тому що знання з музичного краєзнавства опановуються в єдності фольклорно-етнографічної та академічної складових.

Навчально-методичний посібник, котрий містить 9 розділів, знайомить читачів з музичною культурою Рівненщини на основі застосування методів і прийомів краєзнавчих наук, спрямованих на формування у них системи професійної компетентності як у майбутніх фахівців – музикантів-педагогів та дослідників й пропагандистів культури рідного краю.

Зміст посібника спрямований на реалізацію навчально-виховних завдань:

- досягнення у здобувачів вищої освіти саморефлексії національної свідомості, почуття патріотизму, національної гідності;
- поглиблення професійно-педагогічної компетентності, знань щодо музичної культури рідного краю в контексті розвитку української музичної культури в історичному та загальнокультурному контексті;
- виховання ціннісного ставлення до культури рідного краю;
- опанування дослідницьких умінь у практичній краєзнавчо-пошуковій діяльності;
- формування навичок художньої самоосвіти;
- виховання потреби і здатності до творчої самореалізації й духовного самовдосконалення;
- підготовка здобувачів освіти до культуротворчості в напрямі вивчення, розвитку, збереження й пропаганди культурних традицій рідного краю, зокрема в майбутній педагогічній діяльності.

Для опанування змісту посібника та поглибленого його засвоєння рекомендовано додаткову літературу. Орієнтири для підготовки та навчально-дослідні завдання після кожного розділу допоможуть здобувачам вищої освіти зорієнтуватися в основних положеннях навчально-інформативного матеріалу та самостійно перевірити ступінь його засвоєння.